

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ  
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

# НАУКОВІ ЗАПИСКИ



СЕРІЯ: ІСТОРІЯ  
Випуск XII



ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ  
УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

# **НАУКОВІ ЗАПИСКИ**

**СЕРІЯ:**

# **ІСТОРІЯ**

# **ВИПУСК XII**

ВІННИЦЯ  
2007

УДК 9  
ББК 63.3(0)  
Н-34

**Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 12. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука – Вінниця, 2007. - 405 с.**

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського від 11 квітня 2007 р. (протокол № 9)

#### **РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Л.В. Баженов** – доктор історичних наук, професор;  
**П.С. Григорчук** – кандидат історичних наук, професор (відповідальний редактор);  
**В.М. Даниленко** – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України;  
**С.І. Дровозюк** – доктор історичних наук, професор;  
**Ю.А. Зінько** – кандидат історичних наук, доцент;  
**В.О. Корніснко** – доктор політичних наук, професор;  
**Ю.В. Легун** – доктор історичних наук, доцент;  
**О.Г. Лойко** – кандидат історичних наук, професор;  
**Ю.І. Поп** – доктор історичних наук, професор;  
**О.П. Реєнт** – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України;  
**І.М. Романюк** – доктор історичних наук, доцент;  
**Ю.С. Степанчук** – кандидат історичних наук, доцент (відповідальний секретар);  
**О.К. Струкевич** – доктор історичних наук, професор.

**Адреса редакційної колегії:** 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32,  
Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського.  
Інститут історії, етнології і права. Тел. 26-71-33.

**Відповідальні за випуск:** П.С. Григорчук, Ю.А. Зінько.

#### **РЕЦЕНЗЕНТИ:**

**С.С. Падалка** – доктор історичних наук, професор;  
**М.А. Журба** – доктор історичних наук, професор.

**ISBN 966-7051-18-6**

© Вінницький державний педагогічний  
університет імені Михайла Коцюбинського, 2007

.....  
**Кривошея В.В., Степанчук Ю.С.**

УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА СТАРШИНА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ  
ДОСЛІДЖЕНЬ.....337

**Кузіна Б.С.**

ПЛЮСИ ТА МІНУСИ ОДНОГО ІСТОРИЧНОГО ДЖЕРЕЛА І ПРОБЛЕМА  
НАУКОВОЇ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ  
ПОДІЛЛЯ .....345

**Мазур І.В.**

РАДЯНСЬКІ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕННЯ 1920 РР.: ПРОГРАМИ, ПРИНЦИПИ  
ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ .....349

**Ніколаєць Ю.О.**

МЕТОДИ ІДЕОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ ПАРТІЇ В РОКИ ХРУЩОВСЬКОЇ  
«ВІДЛИГИ» У ВИСВІТЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ .....352

**Очеретяний В.В.**

ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ МАКСИМА АНТОНОВИЧА  
СЛАВИНСЬКОГО (ІСТОРИОГРАФІЯ) .....357

**Подолян В.В.**

ДІЯЛЬНІСТЬ Й. ВОЛОШИНОВСЬКОГО ПО ПРОПАГАНДІ ІДЕЙ РОЗВИТКУ  
КООПЕРАЦІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПІСУ “DZIENNIK KIJOWSKI”  
 (“КИЇВСЬКИЙ ЩОДЕННИК”) .....362

**Рекрут В.П.**

“З ЛЮДЬМИ І ДЛЯ ЛЮДЕЙ...” (ДМИТРО МАРКОВИЧ В УКРАЇНСЬКОМУ  
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ: КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.).  
– ВІННИЦЯ: ПП БАЛЮК, 2006. – 408 с.....367

**Стельникович С.В.**

АРХІВНА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІСЬКОЇ  
СІЧІ .....370

**Стопчак М.В.**

ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІТИКИ  
ДИРЕКТОРІЇ УНР (ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ).....375

**Тарасов В.В.**

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЮ ПУБЛІЦИСТИКОЮ 1989-1991 РР.  
ПРОБЛЕМАТИКИ “УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ” В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ  
ПОЛІТИЦІ ПЕРЕДВОСНИХ ЧАСІВ .....385

період будівництва комунізму (На матеріалах Одеської, Кримської, Миколаївської, Херсонської областей) // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.31. – К., 1969. – С.105-113; 26. Наумов Л.Х. Ідейно-політична робота сільських партійних організацій України в період будівництва комунізму // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.46. – К., 1971. – С.113-121; 27. Янюк А.О. Ідеологічна робота Компартії України в період розгортання комуністичного будівництва. – Чернівці, 1970; 28. Хижняк В.П. Комуністичне виховання трудівників села. З досвіду ідейно-виховної роботи партійних організацій на селі в 1959-1970 рр. – К., 1973; 29. Лещенко В.С. Діяльність партійних організацій Донбасу у наданні шефської допомоги міста селу в масово-політичній роботі (1961-1965 рр.) // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.58. – К., 1973. – С. 35-39; 30. Хижняк В.П. Комуністичне виховання трудівників села. З досвіду ідейно-виховної роботи партійних організацій на селі в 1959-1970 рр. – К., 1973; Хижняк В.П. Діяльність сільських партійних організацій України по удосконаленню агітаційно-масової роботи (1961-1970 рр.) // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.50. – К., 1972. – С. 79-87; 31. Безпалко Є.Я. Деякі питання масово-політичної роботи сільських партійних організацій України // Укр. істор. журн. – 1967. – №8. – С. 38-44; 32. Шкварець В.П. Масово-політична робота партійних організацій на селі (1959-1965 рр.) // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.20. – К., 1968. – С.92-105. Шкварець В.П. З досвіду ідейно-політичної роботи партійних організацій України на селі (1959-1971 рр.) // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.83. – К., 1976. – С.88-92; 33. Див.: Овсянникова О.О. Про деякі форми масово-політичної роботи за місцем проживання в роки семирічки // Наук. праці з історії КПРС. – Вип.12. – С.166-176.

*В.В.Очеретяний*

### ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ МАКСИМА АНТОНОВИЧА СЛАВИНСЬКОГО (ІСТОРІОГРАФІЯ)

Діяльність та творча спадщина М.А. Славинського (1868-1945) - відомого діяча українського відродження новітньої доби – донедавна залишалися мало відомими громадськості. Й досі не має узагальнюючого дослідження життєвого шляху і громадсько-політичної культурно-освітньої та наукової діяльності М.А. Славинського.

Наукові роботи, які тією чи іншою мірою висвітлюють окремі етапи життя М. Славинського, літературної, дипломатичної та державної служби, головні теми та концепції його наукових досліджень, можна умовно розділити на чотири групи: 1) статті про діяльність М.А. Славинського у дореволюційний період; 2) праці діячів національно-визвольних змагань; 3) дослідження науковців української діаспори; 4) праці сучасних українських істориків.

Перші дані, пов'язані з літературно-публіцистичною та перекладацькою діяльністю М.А. Славинського, починають з'являтися у дореволюційних українських виданнях. Це, зокрема, короткі згадки про автора поетичних творів, які публікувалися в українських часописах "Зоря"<sup>1</sup>, "Життя і слово", "Літературно-науковий вісник". Поетичні доробки М. Славинського потрапили до другого тому антології "Вік" (1798-1898) - "Українська поезія від Івана Котляревського до останніх часів", видрукуваної у Києві в 1902 р.<sup>2</sup> та третього тому антології української лірики "Акорди", впорядкованої І.Франком у 1903 році<sup>3</sup>, а поетична антологія "Українська муза" О. Коваленка у своєму восьмому випуску, поруч з іменами А. Кримського, П. Грабовського, В. Щурата, І. Стешенка, С. Яричевського, І. Липи, М. Загірної та інших, менш відомих українських поетів, гідне місце відвела й М. Славинському<sup>4</sup>. Разом з тим все більше привертала увагу фахівців його наукові доповіді та статті. Історична монографія М. Славинського "История княжества Полоцкого" та дослідження "Земельно-экономические отношения на Украине передреволюцией Богдана Хмельницкого" і "Темный период в истории украинского возрождения (конец XVIII и начало XIX века)" отримали позитивну оцінку у науковому середовищі<sup>5</sup>.

Аналіз діяльності М. Славинського у добу національно-визвольних змагань міститься у працях відомих українських громадсько-політичних діячів, зокрема М. Грушевського, О. Шульгина, О. Лотоцького<sup>6</sup> та ін., які почали публікуватися у 20-30 рр. Значний інтерес викликають наукові публікації безпосередніх учасників національно-визвольних змагань українського народу, в яких на тлі широкого висвітлення соціально-політичного життя в Україні аналізуються та розкриваються особливості громадсько-політичної і дипломатичної діяльності М. Славинського, аналізуються розроблені ним національні засади державної самостійності України. Зокрема, у фундаментальній праці Д. Дорошенка "Історії України"<sup>7</sup> (Т.І Доба Центральної Ради) у спеціальних розділах "Український національний рух в перших місяцях революції. Заснування Центральної Ради у Києві", "Генеральний Секретаріат при владі. Нові політичні заколоти. Поширення анархії в краї. Знову конфлікти з петербурзьким урядом" висвітлено діяльність М.А. Славинського як члена "Української Національної Ради" у Петрограді та участь його як представника Тимчасового уряду в роботі 3<sup>т</sup>зду народів Росії 8-15 вересня 1917 р., що відбувся у Києві. (Т.ІІ. Українська Гетьманська Держава).

Розділи "Організація українського Міністерства закордонних справ.", "Переговори про мир із Савітською Росією", "Відносини з Доном. Кубанська справа" "Справа реконструкції Кабінету Міністрів" розглядають діяльність М. Славинського як радника міністерства Закордонних Справ та заступника голови української делегації на переговорах з РСФРР, а також діяльність М. Славинського як дипломатичного представника України на Дону /М. Славинський у Новочеркаську доопрацьовував договір між урядом Всевеликого Війська Донського Отамана П. Краснова і Гетьмана П. Скоропадського щодо кордонів і прав громадян/.

Побічно торкаються участі М. Славинського у національно-визвольних змаганнях та державотворчих процесах у названий період І. Мазепа, П. Христюк, С. Шелухин<sup>8</sup>. Їх праці повністю не висвітлюють безпосередньої участі М. Славинського у цілій низці подій, що мали місце і несуть відбиток суб'єктивізму, проте ці публікації дають можливість усвідомити багатоплановість громадсько-політичної і державної діяльності М. Славинського у досліджуваній період.

У радянській історіографії ім'я М. Славинського, як і більшості українських громадсько-політичних діячів, що стали активними учасниками національно-визвольних змагань, а згодом в еміграції - засновниками українських осередків, громадських і культурних товариств, видань, не характеризувались інакше, як "буржуазні націоналісти", "фальсифікатор" вітчизняної історії<sup>9</sup>.

Окрему групу наукових праць, в яких тією чи іншою мірою розглядаються окремі питання досліджуваної проблеми, складають роботи науковців української діаспори. Це, насамперед, узагальнюючі дослідження з історії України, української дипломатії, в яких подано кваліфікований аналіз сукупності фактів і подій передреволюційного періоду та доби національно-визвольних змагань. Вивчення цієї літератури дає можливість більш чітко визначити історичне середовище, в якому відбувалась суспільно-політична та наукова діяльність М. Славинського. Серед видань української діаспори, що вийшли у міжвоєнний та повоєнний період і в яких згадується М. Славинський як громадсько-політичний і державний діяч, слід згадати праці Н. Полонської-Василенко, М. Стахів<sup>10</sup>. Автори прагнули розкрити особливості діяльності цілої низки державних діячів, в тому числі і М. Славинського, на тлі подій національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. та еміграційних умов життя.

Українській еміграції присвячується ґрунтовні праці С. Наріжного<sup>11</sup>. В них автор зосереджує свою увагу на висвітленні культурної діяльності української еміграції у 20-30-х роках ХХ ст., детально ілюструє заходи українських громад і товариств у різних країнах світу, спрямовані на створення культурно-просвітніх, наукових, видавничих, художньо-мистецьких та спортивних установ. Зокрема, він приділяє увагу діяльності Української надзвичайної дипломатичної місії в Празі, Української господарської академії в Подебрадах, Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, з якими була тісно пов'язана дипломатична, наукова, педагогічна та науково-організаційна праця М. Славинського. С. Наріжний також висвітлює роботу поважних наукових інституцій: товариства "Ліга Української культури" в Празі, Союзу українських журналістів і письменників на чужині, Українського історико-філологічного товариства та Українського республікансько-демократичного клубу у Празі, участь в яких брав М. Славинський. Деякі доповнення до висвітлення його діяльності в останній установі знаходимо і в праці згаданого автора "15 літ Українського Історико-Філологічного товариства в Празі (1923-1938)". Неабиякий інтерес становлять подані факти про участь вченого у міжнародних форумах. С. Наріжний зазначає, що у 1927 р. зусиллями М. Славинського накладом видавничого фонду Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова вийшла друком перекладена і відредагована ним книга наукових праць Х. Вовка "Студії з української етнографії та антропології"<sup>13</sup>. Педагогічна робота М. Славинського в Подебрадах висвітлена в праці "Українська Господарська Академія в ЧСР"<sup>14</sup>.

В монографіях М. Галагана "10 років української громади в ЧСР: огляд життя і житності (1927-1937)" та І. Мірного "Український високий педагогічний інститут ім. Драгоманова", в яких висвітлюється педагогічна діяльність діячів української еміграції Чехословаччини, подаються короткі відомості про викладацькі курси професора М. Славинського.

Сучасні вітчизняні дослідження, для яких став характерним критичний підхід та концептуальне переосмислення державотворчих процесів 1917-1922 рр. в Україні, все більшої уваги надають персоніфікації історичних подій, відзначаючи роль і місце окремих діячів у визвольному русі українського народу. Так, зокрема, шеститомне видання "Політична історія України. ХХ століття"<sup>15</sup>, висвітлюючи національно-демократичний рух, велику увагу приділяє діяльності цілої низки учасників національно визвольних змагань.

Участь М. Славинського у З'їзді народів Росії висвітлено в роботі О. Реєнта "З'їзд поневолених народів"<sup>16</sup>. Фрагментарне розкривається діяльність у цей період М. Славинського у таких збірниках документів, як "Український національно-визвольний рух березень-шистопад 1917 року, Документи і матеріали"<sup>17</sup> та "Українська Центральна Рада. Документи і матеріали"<sup>18</sup>.

Нові відомості про багатогранну діяльність М. Славинського, зустрічаємо в роботах В. Верстюка й Т. Осташко,<sup>19</sup> А. Болабольченка<sup>20</sup>, Г. Стрельського<sup>21</sup>, А. Дибі<sup>22</sup>, Р. Скорульської<sup>23</sup>, Ф. Погребника<sup>24</sup>.

Окремо слід виділити роботи авторів, що стосуються журналістської діяльності М. Славинського. Конкретні факти про його роботу як журналіста є в монографіях М. Мартинюка<sup>25</sup>, А. Животка<sup>26</sup>, М. Савки<sup>27</sup>, збірнику "Українська журналістика в іменах"<sup>28</sup> та у довідковому виданні "Матеріали з історії національної журналістики Східної України початку 20 століття"<sup>29</sup>.

На початку 90-х рр. з'являється ціла низка статей українських істориків, у яких аналізувалися різні аспекти діяльності української політичної еміграції у Чехословаччині у міжвоєнний період. Однією з перших публікацій з цієї теми є стаття С. Віднянського, опублікована на сторінках збірника матеріалів міжнародних наукових конференцій "Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки". Висвітлюючи проблеми функціонування української еміграції в Чехословаччині, автор визначав ставлення місцевої влади до української еміграції. Але аналіз участі окремих осіб у формуванні тих чи інших структур і установ не входив в його завдання.

Одна з перших статей, яка розкрила перед українською громадськістю особу М. Славинського, була написана О. Мукомелою, який у своїй статті "Максим Славинський", висвітлив основні етапи життя громадсько-політичного діяча, використавши матеріали з особової справи М. Славинського у архіві СБУ<sup>31</sup>. Це видання дало поштовх до переосмислення в Україні життя та діяльності М. Славинського. Матеріали, які автор використав для цього видання, стали підґрунтям цілої низки статей, які згодом з'явилися у журналі "Наука і суспільство"<sup>32</sup> та "Календар знаменних і пам'ятних дат"<sup>33</sup>.

У 1993 р. була опублікована розвідка С. Ульяновської та В. Ульяновського, в якій стисло висвітлюється діяльність основних освітніх осередків українських емігрантів у Чехословаччині в період між двома світовими війнами<sup>34</sup>. З огляду на те, що у стінах цих наукових закладів плідно працював М. Славинський, дана інформація представляє значний науковий інтерес. Життя української еміграції в Чехословаччині розкриває робота "Історія української еміграції"<sup>35</sup> (де висвітлено роботу М. Славинського в період перебування на посаді дипломатичного представника в Празі).

Наступний блок тематичних досліджень стосується діяльності М. Славинського як дипломата, його участь у міжнародних форумах. Остання знайшла своє висвітлення, зокрема, у колективній праці "Мирні переговори між Українською Державою та РСФРР 1918 р. Протоколи і стенограми засідань. Збірник документів і матеріалів"<sup>36</sup>. О. Лупандін у монографії "Українсько-російські мирні переговори 1918р."<sup>37</sup>, розкриваючи роль української дипломатії в процесі ведення переговорів з радянською Росією у 1918 р., на жаль, обійшов увагою особистий внесок заступника голови української делегації М. Славинського. Фрагментарне дипломатична діяльність М. Славинського висвітлена і у працях українських дослідників, які увійшли до збірки "Проблеми вивчення історії української революції 1917-1921 рр."<sup>38</sup>, "Українська державність у ХХ столітті. Історико-політичний аналіз"<sup>39</sup>, а також в публікаціях В. Соловйової<sup>40</sup>, Д. Табачника<sup>41</sup>, В. Стрельського<sup>42</sup>, колективній монографії "Нариси з історії дипломатії України"<sup>43</sup> (частково висвітлено дипломатичну роботу М. Славинського в празькій місії). Участь М. Славинського у роботі нарад голів дипломатичних місій УНР за кордоном розкриває дослідження Т. Осташко і В. Соловйової<sup>44</sup>.

Про стосунки М. Славинського з членами уряду УНР та іншими політичними лідерами йдеться у праці С. Литвина "Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана."<sup>45</sup>

В. Стрілець у монографії "Українська радикально-демократична партія: витоки, ідеологія, організація, діяльність (кінець ХІХ століття - 1939 р.)" характеризує М. Славинського як активного діяча Української партії соціалістів-федералістів (УПСФ) та провідного ідеолога Української радикально-демократичної партії (УРДП) в еміграції<sup>46</sup>.

У фундаментальній праці М. Савки "Українська еміграційна преса у Чехословацькій республіці. (20 - 30-ті рр. ХХ ст.): Історико-бібліографічне дослідження"<sup>47</sup> детально проаналізовано зміст статей українських вчених та публіцистів у часописах української політичної еміграції, виданих у Чехословаччині в 1920-1939 роках, зазначається, що друковані твори М. Славинського

здебільшого виходили у журналах "Вісник Українського Національного Конгресу", "Гуртуймося = Hurtujmosia", "Журнал шкільного листування Українського Технічно-Господарського Інституту позаочного навчання", "Український Вісник".

Постать М. Славинського у контексті дипломатичної діяльності очолюваної ним місії згадується й у дисертаційних дослідженнях. Так, зокрема Д. Будкова у своїй праці "Міжнародно-інформаційна діяльність Української держави 1917-1923 рр."<sup>48</sup> звертає увагу на активну інформаційно-правову діяльність дипломатичної місії у Празі, яка пропагувала український рух та її лідерів перед європейською та світовою громадськістю.

У дисертаційному дослідженні Т. Заруди "Зовнішньополітична діяльність уряду Української Держави" розглядаються деякі аспекти дипломатичної діяльності М. Славинського за часів Гетьманату і зокрема його ролі в українсько-російських переговорах<sup>49</sup>.

Дисертаційна робота В. Соловйової "Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918-1920рр.)" висвітлює фрагментарне роботу Української надзвичайної дипломатичної місії в Празі, яку очолював М. Славинський<sup>50</sup>.

Частково дипломатичну працю М. Славинського у Празі проаналізовано О. Бетлієм у дисертаційному дослідженні "Українське питання в міжнародних відносинах центральної Європи 1919 - 1923 рр."<sup>51</sup>, де автор розкрив політику європейських держав стосовно України та роботу дипломатичної місії в Празі в загальному контексті міжнародних відносин.

Разом з тим слід відзначити, що громадська діяльність М. Славинського в еміграційний період, а також значимість його наукових досліджень для української історіографії у цей період не завжди належним чином оцінюються сучасними дослідниками. Так, у дисертаційній праці Т. Бублик "Наукова та культурно-освітня діяльність української еміграції в Чехословаччині та Німеччині в 20 - 30 рр. ХХ ст." фактично зовсім відсутня інформація про вченого і його роль у становленні та функціонуванні цілої низки педагогічних та наукових закладів української еміграції в ЧСР<sup>52</sup>.

Серед загального числа зазначених праць про М. Славинського слід окремо виділити роботи авторів, що торкалися в своїх дослідженнях літературної та перекладацької діяльності М. Славинського. Спеціальних публікацій про літературну і перекладацьку діяльність М. Славинського сьогодні, на жаль, немає. Значна частина наукових розвідок з даної теми досліджувалась в контексті спільної перекладацько-літературної роботи Лесі Українки та М. Славинського<sup>53</sup>. Особливо цінною у дослідженні літературної і перекладацької спадщини вченого є стаття Я. Гордона "Леся Українка і Генріх Гейне", де автор висвітлив роботу Лесі Українки та М. Славинського над перекладами класика німецької літератури Г. Гейне<sup>54</sup>. Відомості про спільні переклади німецького автора М. Славинським і Лесею Українкою наводить і П. Одчаренко "Die Weber" Г. Гейне в перекладах Лесі Українки<sup>55</sup> та "Леся Українка: розвідки різних років"<sup>56</sup>.

Для розкриття досліджуваної проблеми важливе значення має збірник і підготовлений нащадками М. Славинського, "Заховаю в серці Україну", який фактично є першим виданням вибраних творів М. Славинського<sup>57</sup>. В ньому вміщено його поезії, поетичні переклади, публіцистика і спогади. Подано розгорнуту біографію М. Славинського й окрему розвідку про його творчі зв'язки з Лесею Українкою.

Цінні матеріали про дитинство та юнацькі роки М. Славинського висвітлено у спогадах самого автора. З них можна отримати цінну інформацію про рід Славинських, найважливіші суспільно-політичні події і культурне життя Києва наприкінці ХІХ ст. та політичні передумови, які слугували формуванню суспільно-політичних та наукових поглядів М. Славинського<sup>58</sup>.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що постать М. Славинського користується посиленням інтересом серед дослідників, однак ще досі не стала предметом вивчення в українській історіографії. Наведені праці торкалися переважно окремих періодів життя М. Славинського. Тому пошук джерел та їх ретельний аналіз з метою створення узагальнюючої наукової праці про цю непересічну постать українського національного відродження залишається перспективним завданням суспільствознавців.

### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. С. Лавинський Переклади Г. Гейне // Зоря. - 1888. - №8; 2. Вик. (1798-1898). Т. 3. - Украинская поэзия видь Котляревського до останньох часивь. - К., 1902. - 506 с.; 3. Акорди Антольоґоія української лірики від смерті Шевченка/Уложив Іван Франко. - Львів 1903. - 314 с.; 4. Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до



наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вил. 8.-К., АТ. "Обереги". - 1993. - 56 с.; Українська Муза. Поетична антологія. Од початку до наших днів. Під редакцією Олекси Коваленка. Вип. 8 - К., - 1908. - 56 с.; 5. Славінський М.А. Заховаю в серці Україну. Поезія, публіцистика, спогади. - С. - 6.; 6. Грушевський М.С. Спомини // Київ. - 1989. - № 11. - С. 138-145.; Лотоцький О. Сторінки минулого. Праці українського наукового інституту. Серія мемуарів. Кн. 3. - Т. ХІІ. - Ч. 2. - Варшава 1933. - 485 с.; Лотоцький О. Сторінки минулого. Праці українського наукового інституту. Серія мемуарів. Кн. 4. - Т. ХХІ. - Ч. 3. - Варшава 1934. - 396 с.; 7. Дорошенко Д. Історія України^ 1917-1923. В 2-х т.: Т. I. Документально-наукове видання / Упоряд.: К.Ю. Галушко. - К.: Темпора, 2002. - 320 с.; Дорошенко Д. Історія України, 1917-1923. В 2-х т.: Т. II. Документально-наукове видання / Упоряд.: К.Ю. Галушко. - К.: Темпора, 2002. - 352 с.; Дорошенко Д. Мої спогади про недавнє-минуле. 1914 - 1920. - Мюнхен. - 1969.; 8. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції. - К., 2003. - 608 с.; Христю П. Українська революція. Розвідки і матеріали. Книга друга. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920. Том 2. - Нью-Йорк 1969, Шелухін С. Україна - назва нашої землі з найдавніших часів. - Прага, 1936; Шульгін Олександр. Без території. Ідеологія та чин Уряду УНР на чужині. - К., 1998. - 342 с.; 9. Петерс І.А. Чехословацько-советские отношения 1918-1934 гг. - 346 с.; 10. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. - 2-е вид. - К.Б 1993. - 608 с.; Стахів М. Україна в добу Директорії УНР. Т - 1,3,4,6. - Торонто 1962; 11. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. - Прага. 1942. - Ч. I. - 336 с.; Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції. 1919-1939 (Матеріали зібрані С.Наріжним до частини другої). - К.Л999. - 272с.; 12. 15 літ діяльності Українського Історико - Філологічного товариства в Празі (1923-1938). Прага., 1940. - 16 с.; 13. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції ,1919-1939. - Прага., 1942.-С. - 177.; 14. Українська Господарська Академія в ЧСР. Подєбради 1922-1935. - 234 с.; 15. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. /редколегія.: І.Ф. Курас (голова)та ін.-К. - 2002-2003.; 16. Реєнт О.П., Андрусипшн Б.І. З'їзд поневоленних народів. - К., 1994. - 71с.; 17. Український національне - визвольний рух березень -листопад 1917 року; Документи і матеріали. / Упорядник Верстюк. - К., 2003. -1024 с.; 18. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т. Т - 1. 4 березня - 9 грудня 1917 року. - К., 1996. - 589 с.; 19. Верстюк В.Ф. Осташко Т.С. Діячі Української Центральної Ради; Бібліографічний довідник. -К.,1999. - 255 с.; 20. Болаболчєнко А.А. Три долі: Молєст Левицький, Петро Стебницький, Максим Славінський; Біографічні нариси. - К., 1999. - 96 с.; 21. Стрельський Г. М.А. Славінський: його життя, діяльність і доля після закінчення Другої світової війни. // Історія слов'янських народів : актуальні проблеми дослідження. Випуск 6.—К. - 2000 22. Діба А. Пан Максим з містечка Ставище. // Наша віра — 1999 — №5.-С.7. 23. Скорульська Р. Харчук Р. Остання зірка "Плеяди"// Слово і час — 1998 — №3 — С.83. 24. Погребник Ф.П. Український патріот до 130 річчя від дня народження М.А. Славінського // Календар знаменних і пам'ятних дат. — Київ, 1998 — III квартал; 25. Мартишок М. Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914 - 1939 рр.): Матеріали до бібліографії// Передмова М. Вальо. - Львів, 1998. - 298 с.; 26. Животко А. Історія української преси. - К., 1999. - 368 с.; 27. Савка М. Українська еміграційна преса у Чехословацькій республіці (20 - 30-ті рр. ХХ ст.): Історико-бібліографічне дослідження / - Львів, 2002. - 308 с.; 28. Мукомєла О. Українська журналістика в іменах. Випуск I. - Львів, 1994 - 1995. - 233 с.; 29. Матеріали з історії національної журналістики Східної України початку 20 століття. Укладач Н.М. Сидоренко. - К., 1999. - 448 с.; 30. Віднянський С.В. Політика чехословацького уряду щодо української еміграції в міжвоєнний період // Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки. - Вип. 3. - К., 1993; 31. Мукомєла О. Максим Славінський // Київська старовина.- 1993.—№ 5.-С96-99.; 32. Славінський М. Лицар істини і краси. До 125 р. н. // Наука і суспільство — 1993.— № 3; 33. Погребник Ф.П. Український патріот. До 130 річчя від дня народження М.А. Славінського // Календар знаменних і пам'ятних дат. Київ .1998. III квартал.; 34. Ульяновська С. Ульяновський В. Українська наукова і культурна у Чехословащині між двома світовими війнами // Українська культура; Лекції за редакцією Д. Антоновича. - К., 1992. 35. Історія української еміграції. - К.1997.— 520с.; 36. Мирні переговори між Українською Державою та РСФРР 1918 р. Протоколи і стенограми засідань: Збірник документів і матеріалів. Видавництво М.П. Коць-Київ-Нью-Йорк-Філадельфія.,1999. - 367 с.; 37. Лупандін О.І. Українсько-російські переговори 1918 р. - К.,1994. - 40 с.; 38. Осташко Т., Соловйова В. Дипломатичні представництва УНР у країнах Західної Європи (1918-1921 рр.) // Проблеми вивчення історії української революції 1917-1921 рр. - К., 2002. - С. 187-231. 39. Українська державність у ХХ столітті: Історико-політичний аналіз.-К.1996. - 448 с.; 40. Соловйова В.В. Українська дипломатія у країнах Центральної Європи. 1917 - 1920 рр. - Донецьк, 2004. -171 с.; Соловйова В. Основні напрямки діяльності дипломатичних представництв Директорії Української Народної Республіки // Десять років незалежності України: минуле та сучасне державотворення. - К., 2003. - С. 197-203-41. Табачник Д. Історія української дипломатії в особах.— К. - 2004. - 640 с.; 42. Стрельський Г.В. Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917-1920 рр.): Біографічний довідник. - К., 2000. - 48с.; 43. Нариси з історії дипломатії України.від редакцією Смолія В.А. - К.,Альтернативи 2001. - 736 с.; 44. Осташко Т., Соловйова В. Матеріали нарад голів дипломатичних місій УНР за кордоном як джерело дослідження доби Директорії // Архіви України. - 2003. - № 4/6. - С. 88-98; 45. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана. - К, 2001. - 640 с.; 46. Стрілець В .В Українська радикально-демократична партія: витоки, ідеологія, організація, діяльність (кінець ХІХ століття - 1939 р.) - К.,2002. - 361 с.; Савка М. Українська еміграційна преса у Чехословацькій республіці 20-30-ті рр. ХХ ст.): Історико-бібліографічне

дослідження/- Львів, 2002. - 308 с.; Д. Будков Міжнародно-інформаційна діяльність Української держави 1917- 1923// Дис ... канд. іст. наук: 07.00.01 - К.,2003. - 176 с.; 49. Заруда Т.В. Зовнішньополітична діяльність Української Держави. 1918 рік// Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 - Київ, 1995. - 222 с.; 50. Соловйова В. В. Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918-1920рр.)//Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. -Запоріжжя, 1999. - 180с.; 51. Бетлій О.В. Українське питання в міжнародних відносинах центральної Європи 1919 - 1923 рр//Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 - К., 2003. - 295 с.; 52. Бублик Т. Наукова та культурно-освітня діяльність української еміграції в Чехословаччині та Німеччині в 20 - 30 рр. XX ст.//Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 - К., 1998. - 243 с.; 53. Леся Українка. Документи і матеріали. 1871-1913. - К., 1971. - 435 с.; Косач-Кривинкж О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. - Нью-Йорк 1970. - 923 с.; Леся Українка. Зібрання творів у дванадцяти томах. - К., 1978. - 546 с.; Мороз М.О. Літопис життя і творчості Лесі Українки. - К.,1992. - 631 с.; Бабишкін О. У мандрівку століть. Слово про Лесю українку. - К.,1971. 272с.; 54. Гордон Я. Леся Українка і Генріх Гейне // Вітчизна - 1947 - № 2 - С.152-168.; 55. Одчаренко П. "Die Weber" Г.Гейне в перекладах Лесі Українки. Друге видання. - Вашингтон-Монреаль,1977. - 16 с.; 56. Овчаренко П. Леся Українка: розвідки різних років. Видавництва М.П. Коць. - К.,1994. - 239 с.; 57. Славінський М.А. Заховаю в серці Україну; Поезія, публіцистика, спогади. - К., 2002. - 416с.; 58. Славінський М. Спогади// Америка. -1960. - 20 травня - 2 вересня.

В.В. Подолян

**ДІЯЛЬНІСТЬ Й. ВОЛОШИНОВСЬКОГО ПО ПРОПАГАНДІ ІДЕЙ РОЗВИТКУ  
КООПЕРАЦІЇ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ "DZIENNIK KIJOWSKI"  
(“КИЇВСЬКИЙ ЩОДЕННИК”)**

У сучасній історіографії постать кооперативного діяча, просвітителя, публіциста та літератора Йоахима Августиновича Волошиновського (1870-1945 рр.) знайшла своє відображення і продовжує бути об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних дослідників. Його багатогранна діяльність частково висвітлена у фундаментальній монографії І. Витановича “Історія українського кооперативного руху”<sup>1</sup>, “Нарисах з історії української кооперації” П. Пожарського<sup>2</sup>, наукових виданнях “Історія споживчої кооперації України”<sup>3</sup> М. Алімана, С. Бабенка, С. Гелея та ін., “З історії становлення кооперативного руху в Наддніпрянській Україні” І.А. Фаренія<sup>4</sup> тощо. Деякі історичні аспекти творчості Й. Волошиновського висвітлені в статтях і повідомленнях А. Бойка<sup>5</sup>, С. Іселя<sup>6</sup>, А. Заводовського<sup>7</sup>, С. Карван<sup>8</sup>, Б. Кузіни<sup>9</sup>, В. Колесник<sup>10</sup>, А. Подолинного<sup>11</sup> та інших авторів. Дослідження життя та діяльності Й. Волошиновського проведене автором цієї статті спільно з В. Рекрутом, результати якого опубліковані в монографії “Йоахим Волошиновський у становленні українського кооперативного руху (1897 – 1939 рр.)”<sup>12</sup>. Але у вище згаданих монографіях і наукових публікаціях зовсім не висвітлена його діяльність щодо пропаганди кооперативної ідеї на сторінках польсько-мовного часопису “Dziennik Kijowski” (“Київський щоденник”), редактором котрого він був протягом 1914-1919 рр. Проведеними пошуковими заходами встановлено, що лише в 1914-1916 рр. Й. Волошиновський під псевдонімом “Junosza” (“Юнак”), криптонімом “J.W.” та особистим прізвиськом опублікував понад 60 статей і нарисів, більшість з яких безпосередньо пов'язані з проблемами кооперативного руху та захисту інтересів споживачів в умовах світової війни.

У пропонованій статті автор має на меті розкрити основну тематику кооперативних публікацій Й. Волошиновського у зазначений хронологічний період, виділити коло проблемних питань щодо захисту прав споживачів в умовах економічних потрясінь, пов'язаних із світовою війною та висвітлити його погляди на стан і тенденції в розвитку кооперації Російської імперії.

Необхідно зазначити, що після переїзду з Поділля до Києва у 1911 р. Й. Волошиновський активно долучився до кооперативного життя тамтешньої громади. Займаючись виданням “Світової Зірниці”, він брав безпосередню участь в роботі кооперативних форумів Поділля та Київщини, співпрацював у місячнику “Сплотчина”, газеті “Київський щоденник” і вирізнявся гострими публікаціями з питань кооперативного життя країни. Принципова позиція його публічних виступів і статей щодо негативних тенденцій в українській кооперації до набуття виразних ознак комерційних структур все більше поглиблювала розбіжності і не сприйняття його поглядів “чистої кооперації” серед більшості провідників російського кооперативного руху. Остаточо стосунки загострилися після виступів Й. Волошиновського на III-му з'їзді представників споживчих товариств Поділля (червень 1913 р.) та II-му Всеросійському кооперативному форумі на початку серпня 1913 р. у Києві.

На наш погляд, невдача із “Світовою Зірницею” (з 1914 р. тижневик перестав виходити),

## Наукове видання

УДК 9  
ББК 63.3(0)  
Н-34

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 12. Серія: Історія: Збірник наукових праць. /За заг. ред. проф. П.С. Григорчука. /- Вінниця, 2007. - 405 с.

Затверджено Вищою Атестаційною Комісією України як наукове фахове видання з історичних наук (Постанова президії ВАК України від 10 листопада 1999 року №3-05/11).

**ISBN 966-7051-18-6**

**Відповідальний редактор Григорчук П.С.  
Відповідальний секретар Степанчук Ю.С.**

**Технічний редактор Кронівець Т.М.**

Видавничий відділ Вінницького державного педагогічного університету  
імені Михайла Коцюбинського 21100, Вінниця, вул. Острозького, 32.  
Тел. 26-71-33

Підписано до друку 11.04.2007. Формат 60x84/18.  
Папір офсетний. Друк офсетний.  
Умовн. друк. арк. 39,4.

Віддруковано на ДП "Державна картографічна фабрика"  
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 19.  
Зам. 7155, наклад 250 прим.